№ 37 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 10 **1898** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 10 № 37

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եղիսաբէթ Միքայէլեան և իր աղջիկները՝ Մարիամ, Աննա, Սոֆիա և Նունէ Մալումեանցները սրտի ցաւով յայտնելով, առաջինը՝ իր ամուսնու, միւսները իրանց հօր՝

ԲԱՂԴԱՍԱՐ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆՑԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին չնորհ բերել յուղարկաւորութեան, երեքշաբթի օր, մարտի 10-ին, առաւօտեան 10½ ժամին հանգուցեալի բնակարանից, Սօլօլակ, Սադօվայա փողոց, № 50, դէպի Ջիգրաչէնի եկեղեցին, այնտեղից Խօջիվանք: Ամբիծքը, երկուշաբթի, երեկոյեան 7 ժամին: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տուրքերի կանոնաւորութեան հարցը. —ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Իրաւաբանների ժողովում. Քաղաքային ընտրութիւնները Երևանում. Հայոց թատրոն. Նամակ Էջմիածնից. Նամակներ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Գերմանիայից. Նամակ Ամերիկայից. Արտաքին լուրեր.—ԽՍՈՒՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մէլիքի աղջիկը.

ՏՈՒՐՔԵՐԻ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

—

Մեր ազգաբնակութեան տնտեսական կեանքի ամենախոշոր և ծանրակշիռ խնդիրներից մէկն է հարկատուութիւնը: Ֆինանսների մինիստրութիւնը, մի քանի տարիներից ի վեր, քննում է հարկային խնդիրները և սակայն մինչև այժմ վերջնականապէս չէ մշակել մի այնպիսի սիստեմ, որ կարողանար բաւարարութիւն տալ թէ կառավարութեան պահանջներին և թէ համապատասխան լինէր ազգաբնակութեան տնտեսական պայմաններին: Մինիստրութիւնը 1893 թուին ուղարկեց հարկային տեսուչներին մի յատուկ շրջաբերական, հրաւիրելով նրանց յայտնել իրանց կարծիքները հարկատուութեան ներկայ պայմանների և հանգամանքների մասին և մասնաւորապէս լինել այն բարեփոխութիւնների վրա, որ ցանկալի է մտցնել այդ գործի մէջ: Տեսուչներից ստացած տեղեկութիւնների ամփոփումները հրատարակվեցին 1894 և 1895 թուին: Մինիստրութեան այդ հրատարակութիւնների մէջ ժողովված նիւթերը շատ հետաքրքրական են և ուսանելի:

Այդ նիւթերից օգտվելու և նրանց հիման վրա հարկային խնդիրը ընդհանուր քննութեան առարկայ դարձնելու նախաձեռնութիւնը իր վրա վերցրեց Դանէյզեր, որ տասն օր սրանից առաջ, փետրվարի 28-ին, Պետերբուրգի Ազատ-տնտեսական ընկերութեան մէջ կարդաց մի զեկուցում այդ խնդրի մասին: Դանէյզեր քննեց երկու կէտ, այն է՝ թէ ինչպէս են ժողովվում տուրքերը ներկայումս և թէ ինչո՞ւ են ապառիկներ կազմվում և բարդվում: Հարկահանութեան ներկայ սիստեմը հարկադրում է հարկատուին կատարել իր պարտաւորութիւնները՝ նրան ստիպելով, տուգանքի ենթարկելով, պատժելով, նրա ստացուածքը ծախելով, նրա հողը գրաւ վերցնելով և նրան ժամանակաւոր կերպով բանտարկելով: Այդ սիստեմի համաձայն երբեմն ամբողջ գիւղեր վեր են գրվել հարկի գումարը դուրս բերելու համար: Այդպիսով ներկայ սիստեմը չէ պաշտպանում հարկատուի անձնաւորութիւնը անարգանքից և ստորացնող պատիժներից և երկրորդ՝ ոչ միայն չէ ապահովում հարկատուի տնտեսութիւնը քանդվելու և քայքայվելու վրանգից, այլ և երբեմն նոյն իսկ նպաստում է քայքայման: Ինչ վերաբերում է միւս կէտին, այսինքն ապառիկներ կազմվելու պատճառներին, նրանք հետևեալներն են. սահմանված տուրքերը անհամապատասխան բարձր են եկամուտի գումարներից. գիւղացու հողը պակասել և ուժասպառ է բերեցին երկար. յոյսերը այդ սպասողութիւնից դառնում էին աւելի քաղցր, աւելի կրակոտ: Հասաւ երկրորդ և վերջնական հարուածը. մեռաւ և մեծ Պետրոսը: Եւ այժմ... մենակ, երեսի վրա թողած է Ղարաբաղը, այնտեղ մի անդութ սուր հնձում է, կեանքը սպառվելու վրա է: Արտասունք ու արիւնը խեղդում են դժբախտ երկիրը: Ո՞րտեղից որտեղ: Գլուխը բարձրացրած, ինքն իրան ճանաչած ժողովուրդը նորից ենթարկվել է ամենադառն ստրկութեան, շունչ է փչում այն դռների առաջ, որոնց ետևում կանգնած էր նրա աղատութիւնը: Բախտի անողորմ ծաղը... Այլ ևս պատիւ չէ մնացել, դժոխքը այնքան զարհուրելի է, որ յոյսը, միակ թոյլ յոյսը, դարձեալ պարսիկներն են: Այժմ յետ են կանչում այն օրերը, երբ պարսիկն էր տիրում. այժմ ուզում են նախկին դրութիւնը, բայց դա էլ չը կայ. մի ողորմութիւն է պարսից թոյլ, բայց դարձեալ հարստահարող լուծը, սակայն երկինքը այդ ողորմութիւնն էլ է խնայում...

Քսան քսան և հինգ տարիների ընթացքում տեղի ունեցած այդ փոփոխութիւնները, նախկին բախտը և այժմեան դժբախտութիւնը երկար տեղ դերել էին Մէլիք-Աւանին: Բուքը բոլորովին աննկատելի էր նրա համար: Մի մի, երբ նրա ձին կանգ էր առնում և ձիւնի ամպերը փաթաթվում էին նրան, նա սպասում էր համբերութեամբ և երբ ձին նորից քայլում էր, նա նորից ընկնում էր իր մտքերի մէջ:

Այդ դրութիւնից նրան հանեց Հայրապետը, որ յանկարծ կանչեց.

—Տես, մէլիք, այստեղից պարզ է երևում. ես չէի սխալված:

Նրանք հասել էին սարի գլուխը: Մէլիքը դէպի ցած նայեց և տեսաւ, որ սև առարկան իսկ որ մի սրածայր ժայռի գլուխ է, որ սրբել է քամին: Նա ոչինչ չը պատասխանեց: Բուքը աւելի սաստկացաւ. նա փաթաթվեց եափունջու մէջ:

—Շտապիր, Հայրապետ, ասաց նա.—այսօր մենք դեռ պիտի գնանք Աւետարանոց:

Երևաց Տողի հսկայ սարը: Նրանք մտան ծրմակը:

Այդ ժամանակ Աղանը, որ նոյնպէս հասել էր լեռնային բարձրութեան գլուխը և մօտեցել էր դէպի հարաւ տանող ճանապարհին, կանգ առաւ, Պողոսի հետ մի թեթև խորհրդակցութիւն արաւ: Վերջացնելով, նա իջաւ ձիուց. Պողոսն էլ հետևեց նրա օրինակին: Երկուսը դուրս եկան ճանապարհից և ձիանները քաշելով իրանց ետևից, սկսեցին դանդաղ կերպով ցած գնալ սարի ուղղաձիգ լանջերով:

Նրանք դիմում էին դէպի արևմուտք: Նրանք այլ ևս Պարսկաստան չէին գնում...

Ի.

Դիզակի այդ փոթորկալից օրը խաղաղ էր Վարանդայի մի մասում. նա խաղաղ կերպով էլ մարում էր Քիրսի լեռների վրա: Այդտեղ բուք չը կար, այդտեղ ձիւները անշարժ էին: Սպիտակ բարձրութիւններով շրջապատված մի փոքրիկ հովիտ դանդաղ կուլ էր գնում երեկոյեան կիսամթութեան մէջ: Երկինքը պարզ էր, հրաշալի. արևմուտքում դեռ վառ էր դեղին-կարմրագոյն վերջալույսը, որ խառնում էր իր գոյները երկնքի կապուտակութեան հետ, և ձիւնային տարածութիւնները նոյնպէս ստացել էին այդ գոյները, կարծես իրանց կուսական կրծքի վրա ցոլացնում էին լոյսերով ողողված երկինքը: Երեկոյեան խաղաղ աստղը սկսել էր փայլել. երկրի վրա կախ էր ընկել ցուրտ գողգշինների թափանցիկ վարագույրը: Օդը խեղդում էր. ցուրտ էր, զարհուրելի ցուրտ...

Այդ ժամին հովիտը շրջափակող հիւսիսային լանջերի վրա, մի քանի հատ ձիւնապատ ծառերի մօտ, երևաց մի մենաւոր մարդ: Նա մեծ դժուարութեամբ էր քայլում խոր ձիւնի մէջ. կանգ առաւ, երեսը դարձրեց դէպի արևելք, ուր նեղ ձորը անհետանում էր, շուռ գալով դէպի աջ: Երևում էր, որ այդ մարդը դիտում էր շրջակայքը: Բայց ինչ կար: Հովիտի մէջ չէր երևում կենդանութեան որ և է նշոյլ: Սառնամանիքները ամեն ինչ թաղել էին խոր գերեզմանի մէջ. նոյն իսկ ձորի առուակը լռել էր, անյայտացել ձիւնի տակ: Նախ քան հովիտ մտնելը առուակը թափվում էր մի ժայռի գլխից, կազմելով մի աղմկալի ջրվէժ: Այդ ամբողջ աղմուկը, որ ամառը լեռնային դրախտի այս դալար և ծաղկափթիթ անկիւնի զարդն էր, այժմ սառոյցի երկար ճիպոտների կերպարանք ընդունած, կպել էր ժայռի կրծքին: Մեռելութիւնը ահաւոր էր:

Մարդը քիչ էլ նայեց արևելեան ձորին, համոզվեց որ ոչ ոք չը կայ և սկսեց դանդաղ քայլերով գած իջնել: Թէև մութը հետզհետէ խտանում էր, բայց նա միանգամայն ապահով էր որ լաւ է տեսնում: Երկնքի տակ միայն սպիտակ գոյն էր, և մի այլ գոյնի առարկայ իսկոյն աչքի կընկնէր:

Նա անյայտացաւ, բայց երկու բոպէ չանցած՝ հովիտի արևելեան կողմում երևացին երկու մարդ: Նրանք քայլում էին մոլորվածի պէս. թըւում էր թէ որսորդներ էին, կորցրել էին ճանապարհը և այժմ թափառում էին՝ յոյս դրած մի որ և է պատահական աջողութեան վրա: Ե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

—

Նոյն օրը Իսրայէլ Օրին գնաց, իսկ մի շաբթից յետոյ մէլիքները հրաժեշտ էին տալիս Մինաս վարդապետին, որ ուղևորվեց Ռուսաստան՝ Օրիի նամակներին սպասելու: Ղարաբաղը լռեց: Բայց այսպիսի ցնցումները չեն մոռացվում: Երկիրը կերպարանափոխվել էր. բոլոր անկիւններում շարժում սկսվեց. ժողովրդի ամենաաւելի բաղձանքները արտայայտվում էին ուժեղ կերպով: Աղատութեան պատրաստվող մի երկիր հրաբուխի է նման. մէլիքները հաղիւ էին կարողանում պահել այդ հրաբուխի ժայթքումները: Պարսից տիրապետութիւնը դարձաւ աւելի ևս անտանելի. դիտէին որ նա ժամանակաւոր է, դիտէին որ այդ լուծի տակ գտնվողները զօրեղ և անհերքելի ապացոյց ունեն թէ պիտի ազատվեն: Այսպէս տարիներ անցան: Օրին վերադարձաւ. նա փայլում էր ուրախութիւնից, ամեն ինչ նա կատարել էր մի հաղուադէպ աջողութեամբ: Քրիստոնեաների ազատութեան գործը այժմ ամիսների հարց էր: Շուտով նա յայտնեց Ռուսաստանից, որ թագաւորը պատրաստ է... Ղարաբաղը մատնվեց մի տենդային գործունէութեան...

Սակայն այդ բոլորից մի բան չը դուրս եկաւ: Մինչդեռ սպասում էին, հասաւ Օրիի մահվան լուրը: Առաջին հարուած երաշխների մէջ ապրող ժողովրդին: Գործը յետաձգվեց, կարծես երկինքը համբերութեան դասեր էր տալիս: Եւ համ-պի ցած նայեց և տեսաւ, որ սև առարկան իսկ որ մի սրածայր ժայռի գլուխ է, որ սրբել է քամին: Նա ոչինչ չը պատասխանեց: Բուքը աւելի սաստկացաւ. նա փաթաթվեց եափունջու մէջ:

—Շտապիր, Հայրապետ, ասաց նա.—այսօր մենք դեռ պիտի գնանք Աւետարանոց:

Երևաց Տողի հսկայ սարը: Նրանք մտան ծրմակը:

Այդ ժամանակ Աղանը, որ նոյնպէս հասել էր լեռնային բարձրութեան գլուխը և մօտեցել էր դէպի հարաւ տանող ճանապարհին, կանգ առաւ, Պողոսի հետ մի թեթև խորհրդակցութիւն արաւ: Վերջացնելով, նա իջաւ ձիուց. Պողոսն էլ հետևեց նրա օրինակին: Երկուսը դուրս եկան ճանապարհից և ձիանները քաշելով իրանց ետևից, սկսեցին դանդաղ կերպով ցած գնալ սարի ուղղաձիգ լանջերով:

Նրանք դիմում էին դէպի արևմուտք: Նրանք այլ ևս Պարսկաստան չէին գնում...

Ի.

Դիզակի այդ փոթորկալից օրը խաղաղ էր Վարանդայի մի մասում. նա խաղաղ կերպով էլ մարում էր Քիրսի լեռների վրա: Այդտեղ բուք չը կար, այդտեղ ձիւները անշարժ էին: Սպիտակ բարձրութիւններով շրջապատված մի փոքրիկ հովիտ դանդաղ կուլ էր գնում երեկոյեան կիսամթութեան մէջ: Երկինքը պարզ էր, հրաշալի. արևմուտքում դեռ վառ էր դեղին-կարմրագոյն վերջալույսը, որ խառնում էր իր գոյները երկնքի կապուտակութեան հետ, և ձիւնային տարածութիւնները նոյնպէս ստացել էին այդ գոյները, կարծես իրանց կուսական կրծքի վրա ցոլացնում էին լոյսերով ողողված երկինքը: Երեկոյեան խաղաղ աստղը սկսել էր փայլել. երկրի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԲԱՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՒՄ
(Աւազակութեան հարց)

—

Մարտի 7-ին, երեկոյեան, նահանգական դատարանի դահլիճում կայացաւ Իրաւաբանական ընկերութեան նիստը, փաստաբան Շերվաշիձի նախագահութեամբ (նախագահ Բիկով և առաջին փոխ-նախագահ Սմիտտէն բացակայ էին): Ներկայ էին բաւական թիւով անդամներ և բազմաթիւ հասարակութիւն: Տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ պ. Ֆրենկէլի՝ նախընթաց ժողովում կարդացած զեկուցման մասին, որ կրում էր «Միջոցներ կովկասեան աւազակութեան դէմ կռուելու համար» վերնագիրը: Ընդհանրապէս անգոյն և անհամ վիճաբանութիւնները հետաքրքիր դարձան, երբ խօսք առան «Кавказъ»-ի խմբագիր պ. Վելիչկո և զինուորական դատարանի նախագահ պ. Իվանենկո: Առաջ ենք բերում նրանց խօսքերը ամփոփ կերպով:

Վ. Վելիչկո. Պ. զեկուցանողը, իմ կարծիքով, շատ քիչ ուշադրութիւն է դարձրել աւազակութեան տնտեսական պատճառների վրա: Գեղարվեստօրէն խօսելով, աւազակութիւնը Կովկասում իմ մտքում պատկերանում է Շիլլերի «Աւազակներ» տրագեդիայի նման: Այստեղ կան բեմի վրա և ազնիւ, բայց բուռն բնաւորութեան տէր Կարլ Մօոր, որ հանգամանքների բերմամբ աւազակ է դառնում, և անհամակրելի, բայց խորամանկ Ֆրանց Մօոր: Զուր են այստեղ յարձակվում խեղճ մուսաֆիրների բէգերի վրա: Տնտեսական պայմանների փոփոխութիւնը նրանց շուաբեցրել է և դրել անորոշ դրութեան մէջ: Մահմեդական ամբոխը աղքատացել է և չէ կարողանում դիմանալ գոյութեան կռուի նոր և ինտենսիվ ձևերին: Ցաղթված այդ կռուի մէջ, զուրկ գիտակցութիւնից և անօգնական՝ նա ակամայ դիմում է դաշոյնին: Արևմտեան Եւրոպայում, ուր ամբոխը աւելի գիտակցաբար է գործում, նա խմբվում է, ընկերութիւններ է կազմում և կազմակերպված՝ այժով մաքառում է հարստահարող վաշխառուների սինդիկատների դէմ: Այդպէս չէ Կովկասում, ուր անկիրթ մահմեդականը յուսահատված դաշոյն է վերցնում և դուրս գալիս դաշոյը: Նախընթաց ճառախօսը անարդար կերպով յարձակվելով բէգերի վրա, խօսեց մի գործի մասին, որ դեռ քննվում է և ապագայում կը վճռվի. եղել են այդպէս վարվողներ և անցեալ նիստերում, երևի, այն նպատակով, որ ազդեն հասարակական կարծիքի, լրագիրների աշխատակիցների և ապագայ դատաւորների վրա: Ես այդ համարում եմ միանգամայն անտեղի»:

Իվանենկո. «Պ. Վելիչկո այնպիսի մարդու տպաւորութիւն է գործում, որ սովոր է ամեն բանի վրա նայել բինոկլի միջով, իսկ բինոկլը, ինչպէս յայտնի է, սահմանափակում է տեսողութեան հորիզոնը. փաստերը մնում են բինոկլից դուրս և ստացվում է ամբողջութեան սխալ պատկեր: Եթէ պ. Վելիչկո նայէր փաստերին պարզ աչքով, կը տեսնէր, որ Կովկասում չը կան սինդիկատներ, որոնց դէմ նա ոգևորված խօսում է, և թուրքերի աւազակութեան ըսկզբնապատճառ չէր համարի հայերին: Ես պէտք է նկատեմ, որ պ. Ֆրենկէլի զեկուցման մէջ պակասում են վիճակագրական տեղեկութիւններ, որոնց վրա իսկապէս պէտք է հիմնվէին նրա եզրակացութիւնները: Ես սկսել եմ հաւաքել այդ-

պիսի տեղեկութիւններ և յոյս ունեմ շուտով հրատարակել մի աշխատութիւն Կովկասում կատարվող յանցանքների մասին, որոնց մէջ աչքի ընկնողը ոչ թէ աւազակութիւնն է, այլ սպանութիւնը: Մինչդեռ վիրաւորումներ Կովկասում պատահում են 2 անգամ աւելի քիչ թւով, քան, դիցուք, Վիլնոյի նահանգում, սպանութիւններ կատարվում են 10 անգամ աւելի, քան այնտեղ: Ինչ վերաբերում է յանցանքների յաճախութեան Կովկասը այդ կողմից մի ամբողջութիւն չէ ներկայացնում. նրան կարելի է բաժանել բայոնների և կարելի է a priori ասել, որ այն բայոններում, ուր սպանութիւններ յաճախ են կատարվում, այնտեղ քիչ կան հայեր: Եթէ հայերի տնտեսական հարստահարութիւնը լինէր աւազակութիւնների, սպանութիւնների սկզբնապատճառը, այն ժամանակ հայերը պէտք է լինէին այդ յանցանքների օբիեկտները, մինչդեռ վիճակագրական փաստերը ցոյց են տալիս, որ այդ այդպէս չէ: Գալով այն ակնարկութեան, որ արեց պ. Վելիչկո, նա անկասկած ինձ էր վերաբերում: Նոյեմբերի 20-ի ժողովում ես, խօսելով աւազակութեան մասին այստեղ ի միջի այլոց բերեցի և Վեղիրովի օրինակը, առանց սակայն նրա անունը տալու, Վեղիրովի, որի պատկերը յայտնի դարձաւ աւելի որոշ Խուբլարովի գործից: Ինչպէս չամաչեցիք, Վասիլիյ Լվովիչ (Վելիչկո), վերագրել ինձ այդպիսի դրդումներ: Դուք գիտէք, որ Վեղիրովի օրինակը անհրաժեշտ էր ինձ մի խոշոր աւազակային տիպ ընորոշելու համար: Վերջապէս չէ՞ որ դուք այն նիստից յետոյ մօտեցաք ինձ, շնորհաւորեցիք սեղմելով ձեռքս և խնդրեցիք մանրամասն գրել խօսածս «Кавказъ»-ում տպելու համար: Այն ժամանակ դուք անշուշտ ուրիշ կերպ էիք վերաբերվում իմ ասածներին (ծափահարութիւններ):

Վելիչկո. Պարոն զինուորական դատաւոր Իվանենկո ինձ յանդիմանում է իմ ակնարկութեան համար, բայց ես խօսում էի փաստի մասին և ոչ թէ պ. Իվանենկոյի դրդումների մասին, որոնք չեն կարող յայտնի լինել ուրիշներին...

(Հասարակութեան մէջից.—Այդպէս չէ):

Վելիչկո (դիմելով հասարակութեան). Հասարակութիւնը պէտք է մի քիչ վայելուչ պահէ իրան:

Նախագահ. Թոյլ տուէք ինձ անել այդ նկատողութիւնը: Խնդրում եմ հասարակութիւնից չարտայայտել իր վերաբերմունքը բացականչութիւններով:

Վելիչկո. Պարոն զինուորական դատաւորը այնուհետև ասում է...

Իվանենկո. Պ. նախագահ, խնդրեմ դադարեցնէք այդ տօնով խօսակցութիւնը: Այստեղ խօսում էր ոչ թէ «պարոն զինուորական դատաւոր Իվանենկո», այլ Իրաւաբանական ընկերութեան անդամ Իվանենկո: Ես պատասխանեցի պ. Վելիչկոյի մեղադրանքին իբրև նրա ընկերակից անդամ. զինուորական դատաւորը իրան թոյլ չէր տայ ստորանալ մինչև այդպիսի առարկութիւն և կը խօսէր բոլորովին ուրիշ տօնով:

Վելիչկո. Ես անուանեցի պ. Իվանենկոին զինուորական դատաւոր ոչ թէ վիրաւորելու նպատակով, այլ պատահաբար: Այդպէս ուրեմն, իմ ընկերակից անդամ պ. Իվանենկոն ասում է, որ ես հայերին եմ համարում սկզբնապատճառ աւազակութիւնների: Սակայն ես հայերի անուն երբէք չեմ յիշել իմ խօսքերում: Հայերի մէջ կան շատ յարգելի անձնաւորութիւններ: Ես խօսում էի ընդհանրապէս հարստահարիչների և վաշխառուների մասին: Նիստը փակվեց ժամի 12-ին:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

(Նամակ Երևանից)

II

Մեր քաղաքային դումայի ձայնաւորների ընտրութիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ մարտի 16-ին, մեր հասարակական քնած կեանքի մէջ մի փոքր շարժումն է գցել: Այստեղ այստեղ խումբ-խումբ ժողովվելով, փսփսալով, մէկ մէկին ցուցակներ տալով, սրան պախարակելով, նրան գովելով, քաղաքացիները կազմում են կուսակցութիւններ: Ընտրողական սկզբունքը ամեն տեղ յարուցանում է տարբեր հայեացքների, մտքերի, ուղղութիւնների ընդհարումներ: Դա կեանքի նշան է և ցանկալի բան: Բայց աւելի ցանկալի կը լինէր, եթէ մեր հասարակութիւնը, անցեալից օգուտ քաղելով, զգոյշ լինէր, որ ընտրութիւնների ժամանակ չը կրկնվէր այն տգեղ երևոյթը, որ տեղի ունեցաւ 1894 թուականին:

Բանը նրանումն է, որ այդ թուին խրաքանչիւր ընտրողական տուփի մօտ կանգնեցրած էր մի անձն, որ պէտք է անգրագէտ ընտրողներին ասէր թէ տուփն ո՞ւմն է և ում են քար գցում: Այդ նշանակած անձինքն էին մի յայտնի կուսակցութեան անդամներ, որոնք ճնշումն էին գործ դնում ընտրողական գործի վրա: Ի միջի այլոց այսպիսի միջոցի էին դիմում.—եթէ տուփը, որի մօտ սրանք կանգնած էին, իրանց կուսակցութեան մարդունն էր և այդ կուսակցութեանն էր և քար գցողը, սրան ասում էին՝ սպիտակ, և քարն ընկնում էր սպիտակ կողմը. եթէ տուփին մօտեցողը հակառակ կողմի մարդ էր, տալիս էին նրա կուսակցութեան մարդու անունը, և քարն ընկնում էր նոյնպէս սպիտակ կողմը: Միւս դէպքերում, այսինքն երբ տուփի տէրը պատկանում էր հակառակ կուսակցութեան, նոյնպէս և քար գցողը, տուփի մօտ կանգնողը տալիս էր իր կուսակցութեան պատկանող մի մարդու անուն, և քարն ընկնում էր սև կողմը. իսկ իրանց կուսակից քար գցողներին ասում էին տուփի տիրոջ իսկական անունը, և քարն ընկնում էր նոյնպէս սև կողմը: Այսպէս՝ շնորհիւ տուփերի մօտ կանգնողների խարդախութեան, հին, պարսկական անշարժութեան մէջ յամառված ձայնաւորները կրկին ընտրվեցին, իսկ եռանդուն և արժանաւոր երիտասարդները սևացան: Այս բանը բացվեց, բայց ուշ, և երբ աղմուկն ու բողոքը սաստկացաւ և խարդախութեան մէջ մասնակցողներ եղաւ հին ձայնաւորներից մի հատատիրը, գործի ղեկավարը ստիպված եղաւ հեռացնել սրան տուփի մօտից և տեղը նշանակել ուրիշ մարդ: Ցանկալի կը լինէր, որ ընտրութիւնների ժամանակ այսպիսի բաներ այլ ևս չը կրկնվէին:

Քաղաքային վարչութեան արած կարգադրութիւնից չէ երևում, որ առաջիկայ ընտրութիւնները լինեն կանոնաւոր և գոհացուցիչ: Փոխանակ քուէարկութեան գործին տալու այնպիսի թեթև և լայն ձև, որով ընտրողները ամենք էլ կարողանային մասնակցել նրան, քաղաքային վարչութիւնը հրատարակել է մի բարդ, ուրիշ քաղաքի համար կազմած և մեր ընտրողների մեծամասնութեան համար անիրագործելի և դժուարամարս կանոններ և դրանով քուէարկութեան գործը դարձրել է նրա համար անմատչելի: Կանոնները գրած են ռուսերէն լեզուով, մինչդեռ 606 ընտրողներից հազիւ թէ 60 մարդ գիտենայ կարդալ այդ լեզուով. իսկ 300-ի չափ էլ պէտք է հաշուել բոլորովին անգրագէտներ: Այդ կանոնների համաձայն, ի միջի այլոց, ընտրող անձը պէտք է գնայ վարչութիւնից վեր առնի պատրաստած ցուցակ և նրա մէջ գրելով իր կանդիդատների անունը, ներփակի ծրարի մէջ և մինչև մարտի 6, երբ դադարում է (ընդդէմ սենատի վճռի 6 նոյեմբերի 1890 թ. № 9196) դրանց ընդունելութիւնը, վերադարձնի վարչութեանը. եթէ ինքն էլ է ուզում է քուէարկվել, պէտք է գրաւոր յայտնի քաղաքագլխին. կանոնները հրատարակված են ընդամենը մի հարիւր օրինակ: Դրանից պարզ երևում է, որ ընտրողների մեծամասնութիւնը, կանոններից անտեղեակ մնալով կամ կատարել չը կարողանալով, պէտք է զրկվի քուէարկութեան իրաւունքից և դրանից պիտի շահվի վարչութիւնը, այն է՝ հին ձայնաւորների կուսակցութիւնը:

Հներից մէկը

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

(Բագուի խմբի չորրորդ ներկայացումն)

Մարտի 6-ին հայ դերասանները ներկայացրին Պոտապենկոյի «Օտարներ» կոմեդիան: Դերակատարները ընդհանրապէս աջող էին խաղում և ներկայ եղող փոքրաթիւ հասարակութիւնը վարձատրում էր նրանց երկարատև ծափահարութիւններով: Այս անգամ օր. Վ. Ֆելէկեան վերջապէս ունեցաւ իր այժերին համեմատաբար յարմար մի դեր (տիկին Ուտկինա): Թէև օրիորդի համար դժուար կը լինէր անշուշտ ուսումնասիրել մի տիպ անծանօթ ռուսաց կեանքից, բայց և այնպէս օրիորդը հասկացել էր իր դերը, որ տարաբաղդ կերպով, եթէ չը հաշուենք երրորդ գործողութեան մէջ տեղի ունեցող խօսակցութիւնը Ալօշկոն Արկադիեվիչի հետ, որ թոյլ էր: Օրիորդի խաղը դուր եկաւ հասարակութեան, որի կողմից նա ստացաւ մի ծաղկեայ փունջ: Շատ լաւ էր Դրբօլցեվի դերում պ. Պետրոսեանը, որ խոր տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրա: Պ. Աբելեան (Զավզեատով), ինչպէս առհասարակ, մեծ աջողութիւն ունեցաւ: Նա այս անգամ էլ ստեղծեց իր դերից կենդանի տիպ, որ ամենալաւ ապացոյցն է դերասանի տաղանդի: Այդ շնորհալի դերասանը այն աստիճան փոխվում է բեմի վրա կատարած դերի համեմատ, այնքան իրացնում է իր ներկայացրած տիպի առանձնայատկութիւնները, որ մօտ ծանօթ մարդու համար անգամ դժուար է լինում ճանաչել նրան: Պ. Ս. հանեանը (Կոնստանտին Ալօշկօվիչ) ունի առաջին սիրահարների դերի համար պահանջվող արտաքին, բայց չէ մտնում իր դերի մէջ և խաղում է անգոյն ու անկերպ և, որ ամենազարմանալին է, երբեմն այնքան ցած է խօսում, որ հասարակութիւնը ստիպված է լինում բացականչել «բարձր»: Պ. Արաքսեանը շատ լաւ էր հասկն առած bon vivant և ուրիշի հաշուով քէֆեր անող Պամբրցեվի դերում: Պ. պ. Ա. լիխանեան և Ստեփանեան աչքի էին ընկնում մի յատկութեամբ, որից զուրկ են մեր ուրիշնոյն իսկ «յայտնի» դերասանները,—նրանք արտասանում են խօսքերը բարձր ձայնով, պարզ և որոշ: Դրանցից պ. Ստեփանեանը կարողացաւ ուշն ծափահարութիւնների արժանանալ մի այնպիսի փոքր և տեղ-տեղ անբնական դերում, ինչպէս ուսանող Միշայի դերը: Լաւ էր և տիկ. Մելիքեանը (Կալեսսինա): Միւս դերակատարները նպաստում էին անսամբլին: Մ. Պ.

ՆԱՄԱԿ ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

Մարտի 3-ին

Փետրվարի 28-ին, շաբաթ օր, Վեհափառը Էջմիածնի տաճարում եպիսկոպոս ձեռնադրեց Գէորգ վարդապետ Երիցեանին, որ եկել էր Եռուսաղէմից:

Արդէն սկսվել է քարոզների սեզօնը: Ամեն կիրակի երկու անգամ քարոզ ենք լսում՝ առաւօտեան Վաղարշապատի եկեղեցում, իսկ երեկոյեան՝ վանքի մայր տաճարում: Անցեալ կիրակի վանքի տաճարում քարոզում էր Վեհափառը. ժողովվել էր անհագին բազմութիւն: Վեհափառը սկզբում խօսեց նախկին հոգևորականների անշահասիրութեան և այժմեան հոգևորականների շահասիրութեան մասին, համեմատելով այդ խիստ նկատողութիւնը կենդանի օրինակներով և իրան յատուկ զուարճախօսութիւններով: Ապա խօսեց մարդկային մեղքի մասին, որը հնում նշանակում էր «դժոխք», իսկ այժմ պէտք է հասկանանք՝ անառակութիւն և ծուլութիւն, որոնց հետևանքն է մանկութիւն և չքաւորութիւն: Խոսվերջը խօսեց պաս ուտելու մասին, յայտնելով, որ մեզը ծերութեան պատճառով պաս է ուտում, այն էլ միայն «թանէ ապուր», թէև միաբանները դրանից աւելի կանցնեն, աւելացնելով թէ պաս ուտել կարելի է այն պատճառով, որ «երբ Քրիստոս աշխարհ գայ՝ քնելու մեզ, այնքան անթիւ մեղքեր ունենք, որ դժուար թէ հերթը հասնի պաս ուտելու մեղքին:» Նոյն օրը առաւօտեան գիւղի եկեղեցում խօսեց Աշոտ վարդապետը և բաւական պարզ ու ժողովրդական լեզուով բացատրեց իշխանների և արհեստաւոր ու ցածր դասակարգի հաւասար իրաւունքը հասարակական գործերում և բարեգործութեան նշանակութիւնը: Ծուխ էր, կրակի ներկայութիւնը անհերքելի էր: Կիսամեռ ճանապարհորդները զգացին նրա տաքութիւնը և գնացին դէպի այն կողմ:

Ձիու խրխինջոցը, մոլորվածների աղաղակները անլսելի չը մնացին: Ծուխ արձակող ձիւնակոյտի առաջ երևան եկաւ հրացանը բռնած մի մարդ: Տեղի ունեցաւ կարճ հարց ու փորձ:

—Ո՞վ էք:

—Հայ:

Հրացանաւոր մարդը լռեց. և երբ եկողները կանգ առան ձիւնակոյտի առաջ, նա ցոյց տուեց մի փոքրիկ ծակ, իսկ ինքը առաւ ձիաների սանձերը:

—Մտէք, բայց չը մօտենաք կրակին:

Ծակից դուրս սողացին երկու մարդ էլ, դարձեալ հրացանները ձեռքին: Նրանք էլ իմացան, որ եկողները հայեր են և նոյնպէս կրկնեցին.

—Կրակի մօտ չը նստէք...

Դա բարեկամութեան նշան էր: Ձիւնակոյտի բնակիչները հիւրասիրութեան առաջին գործն էին համարում յիշեցնել թէ ինչ վտանգաւոր բան է կրակը՝ սառած մարդու համար: Նրանք լաւ գիտէին, որ այսպիսի ցրտի մէջ եղած մարդու ցանկութիւնը կը լինի մտնել կրակի մէջ, կլանել նրա ամբողջ ջերմութիւնը, բայց դա շատ վտանգաւոր ցանկութիւն է. կրակը կը տաքացնէր, բայց սառած մարդը կընկնէր սաստիկ ջերմ ու տենդի մէջ և կը հիւանդանար:

Ներսում տիրում էր թանձր խաւար. գետնափոր գոմը լցված էր ծխով: Նրա կոուրի վրա մի հատ փոքրիկ ծակ կար, որի միջով ծուխն էր դուրս գնում: Երդիկի տակ երկու անհագին կոներ ծխրտում էին: Երբեմն խաւարի մէջ փայլում էին երկու երեք հրեղէն լեզուներ, որոնք դանդաղ կերպով շրջում էին խանձուղների վրա. նրանք տարածում էին մի թոյլ լուսաւորութիւն, որ խաւարի միջից դուրս էր հանում զանազան դէմքեր. ամենքը հեռաքրքրութեամբ նայում էին եկողներին:

—Տղերք, մի լաւ կրակ, կանչեց մէկը:

Մութ անկիւնից դուրս եկաւ մի փոքրիկ մարդ, մօտեցաւ խանձուղներին, շարժեց նրանց: Բոցերը սկսեցին աւելի աշխոյժով լափել փայտերը. և մինչդեռ երկու մարդ տեղերից վեր թռան այդ հրամանը կատարելու, փոքրիկ մարդը շարունակեց.

—Լաւ որ երէկ մեզ համար արաղ բերին: Այս խեղճերը հիմա սառած կը լինեն. մի-մի թաս արաղ տանք, որ ներսները տաքացնեն:

Նա ինքը բերեց հողէ ամանը և փոքրիկ գաւաթը, ինքը ածեց: Նորեկները դեռ խօսել չէին կարողանում: Կրակը քիչ թէժացաւ և այդ միջոցին արաղ տուողը ճանաչեց հիւրերից մէկին:

—Ասլան, բացականչեց նա:

—Ես եմ, Մանաս, պատասխանեց Ասլանը դժուարութեամբ:

—Տղերք, հասարակ հիւր չէ... Տաքացրէք այս մարդկանց. լաւ սառել են:

Ինքը, փոքրիկ մարդն էլ, անգործ չը մնաց: Եափունջներ, կապերտի կտորներ դարսեցին Ասլանի համար: Նա նստեց, իսկ նրա ուղեկիցը, որ Պողոսն էր, քաշվեց մի անկիւն:

—Դու... այստեղ, անդադար հարցնում էր Մանասը, շփելով Ասլանի ձեռքերը:—Ի՞նչ է պատահել... Ո՞րտեղ էիր, շատ ժամանակ է, չեմ տեսել քեզ...

Կարճ միջոցում բռնկվեց չաղ խարոյկը. տղերքը աշխատում էին, բոցերը բարձրացան, համարեա կոուրին էին հասնում. Ասլանը քիչ-քիչ ազատվում էր ցրտի ազդեցութիւնից. նրա լեզուն բացվում էր կամաց-կամաց և նա կարողանում էր պատասխանել Մանասի հարցին:

—Բայց ինչ կար այսպիսի ժամանակ...

—Զարմանում ես... Քեզ մօտ գալը չատ դժուար չէ: Միայն այս բարձրութիւնն է քիչ դժուարացնում. այսօրվայ ցուրտը զարհուրելի է...

—Հա, սրան Մեծ-Քարի կապ են ասում. հեշտ չէ ձմեռը այստեղ գալը:

—Հեշտ է, Մանաս. հօ միշտ այսպիսի ցուրտ չէ լինում... Սովորական եղանակ լինէր, մենք դժուարութիւն չէինք զգայ: Քեզ համար ապահով տեղ չէ: Մի օր էլ կը տեսնես, որ քեզ չը ջարատեցին...

—Դու, ի հարկէ, հանաք ես անում:

—Ո՛չ, հանաքի բան չը կայ:

—Եթէ այդպէս է, ապահով եղիր, Ասլան, մեր գիւղերը որոգայթի մէջ ընկնող պտուղներ չեն: Տեսնում ես այս տղամարդկանց... Օսմանցիները շատ լաւ են ճանաչում սրանց. և եթէ քնած էլ տեսնեն մեզ, չեն համարձակվի մօտենալ:

Նա պատմեց թէ որն է այդ ապահովութեան գաղտնիքը: Զէնքը, սարերը, ձիւնը բաւական չեն. թիւն էլ մեծ նշանակութիւն չունի: Գլխաւորը անունն է: Եթէ անունդ սարսափ է ազդում, կարող ես հանդիստ քնել. թշնամին կը նայէ քեզ և մի մարդու տեղ հարիւրը կը տեսնէ: Այսպէս են Վարանդայի գիւղերը. ինչու՞ պիտի նրանք վախեն, քանի որ ամենքը իրանցից են վախում...

(Կը շարունակվի)

թիւնը։ Այդ օրվայ երկու քարոզն էլ լաւ տպաւորութիւն թողեցին ունկնդիրների վրա։

Ա. Օհանջանեանց

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Սալմաստ, փետրվարի 23-ին

Սալմաստի Հայուհեաց Բարեգործական «Բաֆֆի» ընկերութեան կողմից սրտագին ողջունում ենք ազնիւ և գաղափարական «Մշակ» լրագրի 25-ամեակը և ամենօրեայ հրատարակութիւնը։ Կեցցէ «Մշակը» որի ճակատին դրոշմված է անմահ հիմնադիր Գրիգոր Արծրունու անունը։

Նախագահ՝ Սուլթան Ս. Արզումանեանց,
Գանձապահ՝ Խանում Հասրաթեանց։

—

Սիլիստրիա, փետրվարի 24-ին

Մեծ եղաւ ուրախութիւն, երբ ամենօրեայ Շարունակել սկսաւ «Մշակ» ի լոյս գալ։
Անմոռաց Արծրունու քահանայամեայ
Կարապետին մաղթենք իր շաւղին պինդ կալ։

Եղբարք Ակաբի

—

Արմաւիր, մարտի 3-ին

Սրանով շնորհաւորում ենք սիրելի «Մշակի» 25-ամեակը, նաև ամենօրեայ դառնալը։ Խորը սրտից մաղթում ենք բաղդաւոր և երջանիկ կեանք մեր լրագրական փչոտ ասպարիզում։ Թող նրա փայլուն դրօշակի վրա միշտ փայլի արդարութեան, սիրոյ և եղբայրութեան գաղափարը։ Կեցցէ «Մշակը», կեցցէ Գրիգոր Արծրունու, մեր մեծ հրապարակախօսի անմահ յիշատակը։

Վախտանգ Նալբանդեան, Անդրէաս Ակոբջանեանց, Տէր-Աւետիսեանց, Մեսրոպ Մուրադեան, Գ. Վարդանեանց, Սիմոն Շահնազարեան։

—

Սալմաստ, փետրվարի 23-ին

Խորին յարգանքով և բուռն ողջոյնեամբ ողջունում ենք սիրելի «Մշակի» 25-ամեակը և ամենօրեայ հրատարակութիւնը։ Կեցցէ «Մշակը», որի ճակատին դրոշմված է անմահ հիմնադիր Գրիգոր Արծրունու անունը։

Սողոմոն Հասրաթեան, Նիկոլայ Արզումանեանց, Թադէոս Զօհրաբեան, Տ. Երանուհի Զօհրաբեան, Մահտեսի Նիկոլայ, Մահտեսի Սայատեան։

—

Աղ-Քիլիսա, փետրվարի 28-ին

Շնորհաւորում ենք «Մշակի» ամենօրեայ դառնալը. ցանկալի նպատակ։ Այդպէս էր կամենում մեծ հիմնադիրը։ Զենք կրնայ նոյն չափ համակրանք չը ղղալ և դէպի ձեզ, որ պահպանեցիք միանգամայն մեծ մարդու ցանկութիւնները և իրագործեցիք մեր ամենի նպատակը։

Տէր-Խաչատուր Տէր-Գէորգեանց, Յովհաննէս քահանայ Տէր-Գէորգեանց, Արշակ Տէր-Գէորգեանց, Յովհաննէս Տէր-Մանուէլեան, Գէորգ Համբարեանց, Մանուկ Աստուրեան, Մարտիրոս Թորոսեան, Յարութիւն Իսկենդարեանց, օրիորդ Անահիտ Տէր-Խաչատրեան, օրիորդ Օսաննա Համբարեանց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մենք արդէն հաղորդեցինք, Մոսկվայից ստացած մի թղթակցութեան մէջ, որ Սմբատ Շահազիզ մտադիր է յանձնել Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան իր յօբելեանի առիթով հաւաքված գումարը՝ դրականական ֆոնդ կազմելու համար։ Այժմ կարող ենք հաղորդել, որ պ. Շահազիզ առաջարկել է իր պայմանները Բարեգործական ընկերութեան խորհրդին և ընկերութիւնը ընդունել է այդ պայմանները մի քանի փոփոխութիւններով, որոնք հաւանութիւն են գտել պ. Շահազիզի կողմից։ Գլխաւոր դժուարութիւնը կայանում էր նրանում, թէ ո՞վ պէտք է կատարի ընտրութիւնը։ Ընտրութիւնը թողնված է ընկերութեան խորհրդին, որ որոշել է խորհրդակցութեան հրաւիրել մի քանի կողմնակի ձեռնհաս անձանց ամեն անգամ, երբ պէտք կը լինի որոշել՝ արդեօք օգնութեան դիմող անձն դրականագէ՞տ է, թէ ոչ։

—

Երէկ, մարտի 9-ին, պարսիկները տօնեցին Նօվրուզի տօնը, որ միշտ կատարվում է գարնանամուտին։ Զրադաշտական Պարսկաստանից մնացած միակ տօնն է, որ այժմեան Պարսկաստանը տօնում է իբրև ազգային տօն, և տօնում է ամբողջ 40 օր։ Նօվրուզից սկսվում է և պարսիկների քաղաքացիական տարին. բոլոր նոր պաշտօնները, պարգևաբաշխութիւնները այդ օրն են տրվում. այդ օրը միայն Շահը նստում է Իրանի դահի վրա, դնում է իր գլխին Զիմշիդի թագը, զարդարվում է արքայական բոլոր ակնեղէններով և հռչակաւոր «Դարեայ-Նուր» (Լոյսի ծով) ադամանդով։ Ամեն մի պարսիկ, հարուստ թէ աղքատ, քաղաքացի թէ շինական, պարտաւոր է իր տանը դնել մի պղնձէ մէջմէջի, որի մէջ դրված է լինում կամ եօթն ուտելիք, կամ եօթը ծաղիկ, կամ եօթը տեսակ քարեղէն, բայց այնպիսիները, որոնց անուան սկզբնատառերը ըստ կրօվեն Ս. տառով։ Այդ պատճառով յաճախ կարելի է տեսնել մէջմէջիների մէջ դրած սոխ, սխտոր, խնձոր, պանիր, որոնց անունները պարսկերէն Ս. տառով են սկսվում։ Հետաքրքրական է և այն հանգամանքը, որ մանկացող վաճառականները միշտ ընտրում են Նօվրուզի նախորդ օրը և այդ օրը յայտարարում իրանց մանկութիւնը։ Սալամի ժամին, այսինքն երբ Շահը դահի վրա է նստում, նրա առաջ մի ոսկէ մէջմէջու մէջ դրվում են զանազան ակնեղէններ, որոնց անունները դարձեալ Ս. տառով են սկսվում։ Թիֆլիսում, պարսիկ գաղթականութիւնը նոյնպէս մեծ հանդէսով, զուրնայով, զաւալով փողոցները պտտելով, տօնեց Նօվրուզը. հիւպատոս Մուրթուզա խան Մումթազ-ուլ-Միւլքը, պարսկական սովորութեան համաձայն, ընդունում էր թէ պարսկահպատակների և թէ ուրիշների շնորհաւորութիւնները և մեծարում էր նրանց չերքէզներով, զայլանով, թէյով ու սուրճով։

—

Կիրակի օր, մարտի 8-ին, կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ տեղի ունեցան դասախօսութիւններ մեղուապահութիւնից, կաթնատնտեսութիւնից և չերամապահութիւնից, որոնց մասին մենք յայտնել էինք անցեալ անգամ։ Ունկնդիրներ ժողովվել էին մինչև 40 հոգի, երկու սեռից։

—

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը հաստատել է «Մահմետականների բարեգործական ընկերութիւն Պետերբուրգում» անունով մի նոր ընկերութեան կանոնագրութիւնը։ Ընկերութեան նպատակն է նիւթապէս օգնել հիւանդ և ծեր մուսուլմաններին, աշխատութիւն և գործ գտնել չքաւորների համար, ինչպէս և օգնել կարօտ ուսանող երիտասարդութեան՝ միջնակարգ և բարձր դպրոցներում։ Նրա գործունէութեան շրջանը տարածվում է Ռուսաստանի բոլոր մահմետականների վրա։ Անդամ կարող է լինել ամեն մարդ, առանց խտրութեան ցեղի, սեռի և դաւանութեան, վճարելով տարեկան 5 ռուբլի։ Ինչպէս հաղորդում է «Кавказъ» լրագիրը, Բագուի դրամատէր Թաղիէվ նուիրել է այդ ընկերութեան ֆոնդի համար 11,000 ռուբլի։ Կատարեալ աջողութիւն ցանկանալով նոր ընկերութեան, որ իր տեսակի մէջ առաջինն է հանդիսանում Ռուսաստանի մահմետական ազգաբնակութեան մէջ, չենք կարող չը նկատել, որ ընկերութեան կենտրոնատեղին անաջող է ընտրված. այդպիսի ընկերութիւնները պէտք է գործեն ժողովրդի մէջ և ոչ թէ ժողովրդից հեռու։

—

Վրաց «Իվերիա» լրագիրը այս օրերս տպեց մի յօդուած «Պատմական ծանօթութիւններ Վրացհայոց յարաբերութիւնների մասին», որտեղ յօդուածագիրը իբր թէ պատմական փաստերով մէջից կէս է լինում ապացուցանելու, որ վրացիները X և XI-րդ դարերում մեծ ազդեցութիւն են ունեցել հայերի վրա։ Այդ անմեղ «ճշմարտութիւնը» ասելուց յետոյ և մի շարք գովասանքներ թափելով վրացիների վրա, յօդուածագիրը սկսում է հայհոյել հայերին, թէ նրանք վաճառականներ են, որոնց Դաւիթ Վերաշէնողը գաղթեցրել է Վրաստան, որպէս զի վաճառականութիւն տարածեն, բայց հայերն ի չարը գործ դրին այդ, սկսեցին կռփել վրացիներին և իրանց գրպանները պարարտացրին և այլն և այլն... Եւ այդպիսի բաներ տպագրվում են իբրև լուրջ յօդուածներ, իբրև վրաց ազգային շահերի պաշտպանութիւններ։

—

Շաբաթ օր, մարտի 7-ին և կիրակի օր, մարտի 8-ին, մենք առիթ ունեցանք նորից տեսնել Ժոզեֆինա Հուգետ երգչուհուն «Սեվիլիայի սափրիչ» և «Ֆրադիավոլո» օպերաներում և համոզվել, որ նա իբրև կոլորատուրային սոպրանո ունի մեծ արժանաւորութիւններ։ Հուգետ երգում է թեթև, առանց դժուարութեան անելով բաղմատեսակ դայլայլիկներ, գեղարուեստօրէն կատարելով հատ-հատ և խօսակցական կտորները, Ստակատո կոչված մասերը։ Հուգետին շատ յարմար էր «Սեվիլիայի սափրիչի» մէջ Բօզինայի դերը, որտեղ ասպետական-բոմանտիկական տարրը իր լիրիկական բնաւորութեամբ ասպարէզ էր բացել երգչուհու ձայնի համար։ Երգիչ Տամանտի՝ դոկտոր Բարտոլոյի դերում շատ բաւական էր իր մտածված և մշակված խաղով։ Նոյնը պէտք է ասել և Կամիսնակու մասին՝ սափրիչի դերում։ Առհասարակ լաւ տպաւորութիւն է անում ներկայ օպերային խումբը, որ կարողանում է անսամբլը պահպանել, մինչդեռ առհասարակ մենք զրկված ենք լինում լաւ անսամբլ ունենալուց, և օպերա յաճախում ենք՝ միայն այս կամ այն երգչի և երգչուհու համար։

—

Մարտի 8-ին Թիֆլիսի դումայի դահլիճում կայացաւ առևտրականների ընդհանուր ժողովը։ Տարեկան հաշվի քննութիւնից և հաստատութիւնից յետոյ՝ կատարվեց պաշտօնատար անձանց ընտրութիւնը։ Առևտրականների աւագ վերընտրվեց Ե. Դավիդով, իսկ առևտրի և մանուֆակտուրային կոմիտէի անդամներ ընտրվեցին Մ. Թամամշեան, Ա. Փրիդօնով, Ա. Մանթաշեան, Ա. Միլով, Փ. Վարդազարեան և Ն. Կարապետեան։ Ընդհանուր ժողովը որոշեց համակրութիւն յայտնել Թիֆլիսում պոլիտեխնիկում բանալու ցանկութեան և յանձնեց առևտրական վարչութեանը՝ մանուֆակտուրայի կոմիտէի հետ միասին պատրաստել մի տեղեկագիր պոլիտէխնիկումին նիւթական օգնութիւն հասցնելու հարցի մասին և ներկայացնել արտակարգ ժողովի քննութեան։ Ժողովին մասնակցում էին 1 և 2-րդ կարգի 80 առևտրականներ։

—

Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել 1897 թվի դեկտեմբերի 28-ին յօգուտ ընկերութեան տրված պարահանդէսի հետևեալ հաշիւը։ Մուտք տոմսակների վաճառումից և նուէրներից՝ 1,351 ր. 96 կ.։ Ծախս՝—ժողովարանի դահլիճի համար 100 ր., երաժշտութեան՝ 51 ր., մարկաների 70 ր., ծաղիկների, կոտիլիոնի իրերի, յայտարարութիւնների և այլ մանր ծախսեր՝ 78 ր. 60 կ.։ Ընդամենը ծախս եղել է՝ 299 ր. 60 կ.։ Յօգուտ ընկերութեան մնաց 1,052 ր. 36 կ.։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 3-ին, գիշերը, մեր քաղաքի շուկայում կողոպտել են երկու միմեանց կից խանութներ. մէկ խանութից տարել են թէյ, զառեղէն, մետաքսեայ թել, առձեռն դրամ և այլն, մօտ 800 ր. արժողութեամբ, իսկ միւսից՝ մի քանի թոփ մահուդ և ուրիշ կտորեղէն, մօտ 500 ռուբլու։ Պէտք է նկատել, որ ոստիկանական հսկողութիւնը առհասարակ թոյլ է մեր շուկայում. ինչպէս ասում են, դրանից առաջ էլ կողոպտելու անաջող փորձեր են եղել, բայց անուշադիր են մնացել։ Գողերի հետքը դեռ չեն գտել։»

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Տխուր լուրեր պէտք է հաղորդենք Շուշու գաւառի մասին։ Շատ խոր ձիւն է մանաւանդ I և II պօլիցիական մասերում (լեռնային մասի բնակիչները գրեթէ բացառապէս հայեր են)։ Ցրտից և ապուռի պակասութիւնից շատ անասուն է կոտորվում։ Մինչդեռ տարվայ այս ժամանակ անասունը պիտի կերակրվի նորածիլ կանաչով, գիւղացիները ստիպված են սարսափելի գներով ապուռ առնել։ Մի դէզ խոտը, որ սովորական տարին արժէ 15—20 ր., ծախվում է 90 ռուբլի։ Քաղաքում նոյնպէս թանգութիւն է տիրում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Թիւրքաց պաշտօնական լրագիրը հաղորդում է, որ պաշտօնակ է եղել Վանի վալին և նրա տեղ նշանակվել է Մօսուլի նախկին ընդհանուր նահանգապետ Թահիր փաշան։

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՑԻՑ

—

Դարմշտադ, մարտի 1-ին

Պաստոր Հօֆման ահա երկու շաբաթ է դասախօսութիւններ է կարդում Գերմանիայի զանազան քաղաքներում «Հայաստանի մասին» վերնագրով։ Նրան հրաւիրել է Ժընեվից «Deutscher Hilfsbund fur Armenien» ընկերութիւնը յատկապէս այդ դասախօսութիւնների համար, նպատակ ունենալով նախ՝ ջրել հայերի մասին թիւրքաց աղբիւրների և թիւրքամոլ լրագիրների հաղորդած սխալ տեղեկութիւնները, երկրորդ՝ օգնութեան հրաւէր կարդալ՝ դարձնելով գերմանական ժողովրդի ուշադրութիւնը թիւրքաց հայերի այժմեան անմխիթարելի դրութեան վրա։ Ի միջի այլ քաղաքների պաստոր Հօֆման դասախօսեց և Դարմշտատում բազմաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ։ Հայերի անցեալի մասին գաղափար տալու համար՝ հայոց պատմութեան վրա մի քանի համառօտ ակնարկներ անելուց յետոյ, անցաւ թիւրքաց հայերի այժմեան դրութեան, վերջին կոտորածներին և գաղթականութեան։ Հերքելով այն սխալ և միակողմանի կարծիքները, որոնք շատ տեղ տիրում են հայերի վաճառականական ազգ լինելու մասին, դասախօսը շեշտեց հայերի կուլտուրական ընդունակութիւնների վրա։ Խօսում էր բաւական ազդու։ Ցուցված կերպով նկարագրեց մանաւանդ թիւրքաց կառավարութեան հասցրած հարուածները այդ «կուլտուրական ժողովրդին», և վերջին դէպքերը նկարագրելիս պատից կախած՝ խոշոր գիրքով նկարած Հայաստանի քարտէզի վրա ցոյց էր տալիս այն քաղաքները, որտեղ տեղի ունեցան կոտորածները։ Թիւրքաց բանտերը նկարագրելու ժամանակ յիշեց պրոֆ. Թումայեանի բանտարկութիւնը Պօլսում և նրա քաշած նեղութիւնները. այդ մասին պաստոր Հօֆման մանրամասն պատմում է իր «Թիւրքական բանտերում» վերնագրով գրքում։ Դասախօսութիւնը տևեց երկու ժամից աւել։ Ապա խօսեց պ. Լօհման «Deutscher Hilfsbund fur Armenien» ընկերութեան գործունէութեան մասին՝ Հայաստանում հիմնած որբանոցների վերաբերմամբ։ Այդ մասին «Մշակի» ընթերցողները արդէն տեղեկութիւն ունեն։ Դասախօսութիւնը վերջանալուց յետոյ նուիրատուութիւններ եղան յօգուտ հայ որբերի, իսկ ներկայ եղող զինուորական պաշտօնեաներից մէկը յանձն առաւ յիշեալ ընկերութեան որբանոցներից մէկում իր հաշիւով մէկ հայ որբ որդեգրելու։

Ց. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՑ

—

Փետրվարի 21-ին

Նիւ-Եօրքի մէջ մեռաւ նշանաւոր կին-գործիչ օր. Ֆրանսիս Ուիլեարտ, կանանց զինեհատական ընկերութեան նախագահուհին։ Հանգուցեալը մեծ դեր կատարել է նաև կանանց քուէի իրաւունք ունենալու խնդրոյն մէջ։ Օր. Ուիլեարտ աղքատներու և զրկեալներու շատ օգնած է, շատեր ազատած է մոլութեան ճիրաններէն, իր անունը պատկառանք կարտասանեն նոյն իսկ իր հաւատացած ու քարոզած կանանց քուէարկութեան իրաւունքի ամենէն կատաղի հակառակորդները։ Հանգուցեալը Ամերիկայի մէջ հայերու լաւագոյն բարեկամներէն մին էր, ինք էր, որ ուրիշներու հետ մեծ անձնուիրութեամբ աշխատեցաւ 1896 թվի փախստականները ընդունել տալ և անոնց շատերուն տեղ և պատսպարան գտնել։ Մեր բարեկամը գրչով ալ ծառայութիւն մատուցած է հայոց դատին, այլ և այլ յօդուածներ գրելով, շատ տեղեր ալ ատենախօսութիւններ ըրած է թէ հոս և թէ Անգլիա ի նպաստ Արևելքի տարբաղդ քրիստոնէից. կարժէր իր դագաղի վրա պսակ մը դնել։

Վերջերս հայաբնակ քաղաքները բաւական ստէպ տեղի կունենան թատերական ներկայացումներ, նուագահանդէսներ, ի նպաստ դպրոցներու, որբերու, եկեղեցեաց, ընկերութեանց և այլն։ Մի քանի օրէն Հէլուէի դերասանական խումբը ներկայացում մը պիտի տայ Պոստոն։ Ամերիկայի մէջ այժմ ունինք երեք-չորս խումբեր. ցաւալի է, որ դերասանուհի մը չունեցանք դեռ։ Փրովիդէնսի մէջ օրիորդի դեր կը կատարէ եղեր պեխաւոր երիտասարդ մը։ Նուագահանդէսները մեծաւ մասամբ Ամերիկեան են, հայ երաժիշտներ շատ քիչ կան. յուսալի է սակայն, որ քանի որ այսքան պէտք կայ, կամաց-կամաց երևան պիտի գան հանճարեղ դերասաններ ու երաժիշտներ. այժմ պէտք է պատրաստուինք պարելու, միայն պարահանդէսը պակաս է։

Արուեստագէտներէ զատ ըմբիշներ ալ ունինք. Նիւ-Եօրքէն կը լսենք թէ հոն հասած է սուլթան Համիդին պալատական ըմբիշ Եուսուֆ անուն թիւրք մը. մալթիացի յաղթանդամ հայ մը կը պատրաստվի չափվելու խալիֆային ներկայացուցչին հետ 500 դոլարի գրաւով։ Տեսնենք թէ այս անդամ ո՞վ կը յաղթէ։

Նիւ-Եօրքի «Հայք» թերթը իր կենսագրութիւնը, լուսանկարը և 50 սէնթ ղրկող երիտասարդին կը խոստանայ աղջիկ մը գտնել։ Ազգային այս հանդէսը շատ օգտակար կը գտնէ հայ աղջիկներ բերել տալ Թիւրքիայէն (կերևի թէ մաքս չը կայ)։ Այս կողմերն ալ վարդապետներ ու քարոզիչներ մեծ ջանք կընեն պակվողներ գտնելու, սակայն պէտք է ըսել, թէ ասոնք 50 սէնթով չեն գոհանար անձնուէր խմբագրին պէս։

Պոստոնի և շրջակայից մէջ կը գտնվին 150-ի չափ հայ ընտանիքներ, շատերը իրարու անծանօթ. ջանքեր կը կատարվին ընտանեկան երեկոյթներով հայուհիները իրարու ծանօթացնել. մտադրութիւն կայ հայ տիկնանց մի ընկերութիւն կազմել ազգային ո և է նպատակով մը, որպէս զի կարելի լինի այսպիսով իրարու հետ կապված պահել հայ ընտանիքները։ Ուստերի գրադարանի օժանդակ տիկնանց ընկերութիւնը կըսեն շատ աջող է։

Արմէն

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի մասուղբեան հրացանների տեղ ուրիշ տեսակի հրացաններ պատրաստել տալ իր զօրքի համար։

—Պարիզից մայրաքաղաքի լրագիրներին հեռագրում են, որ Ֆրանսիայում կալանաւորված

գերմանացի օֆիցէրը 60 տարեկան է. նա մարտկոցների նկարներն էր հանում Պարիզի շրջականներում։

—Ցոյն-թիւրքական յարաբերութիւնները բարւոքվում են։ Սուլթանը իրաւէ հրատարակեց, որով հրամայվում է թիւրքաց զօրքերին դուրս գալ Թեսալիայից։

—Լօնդօնից մայրաքաղաքի լրագիրներին հեռագրում են, որ մարկիզ Սալիսբիւրի երևի առ միշտ կը հեռանայ քաղաքական գործունէութիւնից։ Բժիշկները խորհուրդ են տուել նրան չաշխատել։ Նա բնակութիւն կը հաստատի Ռիվիէրում, որովհետև Անգլիայի կլիման վնասակար է նրա առողջութեան համար։ Ասում են, որ նրան կը յաջորդեն կամ Դէվանշիրեան դուքսը կամ լօրդ Կրօմէր. ժամանակաւորապէս առաջին մինիստրի պաշտօնը կը կատարէ Բալֆուր։

—Վիէննայից «Новости» լրագրին հեռագրում են մարտի 3-ից. «Երէկ Վիէննայի կեսրօնական գերեզմանոցում, հարիւր հազար հոգուց բաղկացած ամբոխի ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ 1848 թւի մարտի օրերում զոհ գնացածների յիշատակութիւնը։ Գերմանական ազգային կուսակցութեան պատկանող ուսանողները, պատգամաւոր Վօլֆի առաջնորդութեամբ, եկան գերեզմանոցը։ Վօլֆը մի ճառ խօսեց։ Ապա գերեզմանոցն եկան 80,000 բանւորներ 200 պսակներով։ Նրանք անցան քաղաքի միջով, կարգադրիչների ղեկավարութեամբ, օրինակելի կարգով։

—Սպանիական մի լրագիր հաւատացնում է, որ իբր թէ գերմանական կայսրն ասաց. «Ես կարող եմ միայն մի բան հաստատապէս ասել, թէ քանի որ Գերմանիայում թագաւորում է Վիլհելմ II, ամերիկացիները չեն կարող տիրել Կուբային»։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մենք հայերս կատարելապէս մօդային ազգ ենք դառնում։ Անցեալ տարի լոյս տեսած յայտնի ֆրանսիական վիպասան Մօրիս-Բարեսի վէպի գործող անձերից մէկը հայ է, այն էլ կին։ Վէպի անունն է «Այլասերվածներ (déracinés), հերոսուհու անունը՝ Աստինա Արաւեան։ Այժմ այդ վէպը թարգմանաբար տպվում է «Вѣстникъ Европы» ամսագրում։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 6 մարտի։ Կառավարչական հաղորդագրութիւն։ Վերջին ժամանակները Սէուլից տեղեկութիւններ ստացվեցին, որոնցից երևում էր, որ քաղաքական յուզմունք է սկսվել երկրի կառավարչական շրջանում և ժողովրդի մէջ։ Պետական գործիչների շրջանում կազմվեցին կուսակցութիւններ, որոնք թշնամաբար էին տրամադրված օտարազգիների դէմ և պարզապէս յայտնում էին, թէ Կորէյան արդէն ինքնուրոյնութեան ճանապարհի վրա է կանգնել, և թէ այդ պատճառով նրա կառավարութիւնը այլ ևս կարիք չունի օտարի օգնութեան ներքին վարչութեան գործում։ Այդ հանգամանքները դժուարացնում էին ռուսաց ինստրուկտորների և ֆինանսական խորհրդականի գործունէութիւնը, որոնք Սէուլ էին ուղարկված հէնց իրան Լի կայսրի թախանձագին խնդիրքով, և չը նայելով դրան, ամեն տեսակ խոչընդոտների էին հանդիպում իրանց պարտաւորութիւնը բարեխղճաբար կատարելու ժամանակ։ Գործերի այդպիսի դրութիւնը չէր կարող պատասխանել Ռուսաստանի բարի դիտաւորութիւններին։ Այդ պատճառով, Բարձրագոյն հրամանով, Սէուլի մեր ներկայացուցչին յանձնարարված էր հարցապնդում անել անձամբ կայսրին և նրա կառավարութեանը, թէ արդեօք նրանք անհրաժեշտ են համարում, որ մենք շարունակենք մեր օգնութիւնը, այն է պաշտպանել պալատը, լինենք զօրքի համար ինստրուկտորներ և խորհրդական ֆինանսական վարչութեան մէջ։ Այդ հարցապնդումին Սէուլի ռուսաց գործերի հաւատարմատարին պատասխանեցին, թէ կորէյական կառավարութիւնը, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով մեր Օգոստափառ Միապետին իր ժամանակին Կորէյին արած օգնութեան համար, գտնում է, որ այժմ երկիրը արդէն կարող է կառավարվել առանց օգնութեան զինուորական և ֆինանսական գործում և թէ առանձին շնորհակալութիւն մատուցանելու համար Թագաւորին՝ Կորէյի կայսրը թոյլտուութիւն է խնդրում Պետերբուրգ ուղարկել մի յատուկ դեսպան։ Այդ տեղեկութիւնները ի նկատի ունենալով, Կայսերական կառավարութիւնը յանձնարարեց Սէուլի իր ներկայացուցչին յայտնել կորէյական կայսրին և նրա մինիստրներին, թէ քանի որ, նրանց կարծիքով, Կորէյան ներկայումս այլ ևս կարիք չունի օտարի օգնութեան և կարող է իր սեփական ոյժերով պաշտպանել իր ներքին վարչութեան անկախութիւնը, մենք շուտով կը կարգադրենք յետ կանչել մեր ֆինանսական խորհրդականին. ինչ վերաբերում է մեր զինուորականներին, նրանք, դուրս գալով կորէյական զօրքի շարքերից, կը մնան ժամանակաւորապէս մեր միսսիայի կարգադրութեան տակ, ի նկատի ունենալով գործերի դեռ անորոշ դրութիւնը Կորէյում։

Այլ ևս կապված չը լինելով պատասխանատուութեամբ, Ռուսաստանը կարող է սրանից յետոյ գործունեայ մասնակցութիւնից յետ կանգնել Կորէյի գործերում, յուսալով որ Կորէյան կարող է պահպանել թէ ներքին կարգը, և թէ իր կատարեալ անկախութիւնը։ Հակառակ դէպքում Կայսերական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կառնի պաշտպանելու Ռուսաստանին պատկանող շահերը և իրաւունքները, որպէս Կորէյային հարևան մեծ պետութեան։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 6 մարտի։ Բ. Դուռը դիմեց թիւրքաց դեսպաններին մի շրջաբերականով, որի մէջ մատնացոյց անելով պետութիւններին ուղարկած վերջին շրջաբերականի վրա, պնդում է շուտափոյթ վճռել կրետական հարցը։ Ապա ասված է, որ Բ. Դուռը դիտաւորութիւն ունի վերոյիշեալ հարցի առիթով դիմել պետութիւններին մի յայտագրով, որի մէջ կամենում է կրկին Կրետէի ընդհանուր նահանգապետ առաջարկել թիւրքահպատակին։ Բ. Դրան մօտ կանգնած շրջաններում ասում են, ընդհակառակն, որ թիւրքաց կառավարութիւնը ցանկանում է միայն խնդրել պետութիւններից շուտով լուծել կրետական հարցը։ Նոյն շրջաններում հաւատացնում են, որ ռուսաց դեսպանութիւնը ոչ մի յայտագիր չէ ներկայացրել զինուորական վարձատրութեան վերաբերմամբ, և կարելի է բարեկամական համաձայնութեան սպասել։

ԼՕՆԴՕՆ, 7 մարտի։ «Times» լրագրին Պէկինից հեռագրում են, թէ ֆրանսիացիները պահանջում են, որպէս զի չինական պօստային վարչութեան կառավարիչը Ֆրանսիացի լինի, այնպէս որ Չինաստանին 8 օր ժամանակ է տուած պատասխանելու համար։ Ֆրանսիան պահանջում է, որպէս զի Չինաստանը չը զիջի չորս նահանգների՝ այն է Գուանտունի, Գուանսիի, Ունանի և Գայչժօի մասերը։ Բացի դրանից, Ֆրանսիան էլի մի քանի պահանջներ է անում։ Չինաստանը մերժեց Ֆրանսիայի այդ բոլոր պահանջները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 մարտի։ Մարտի 7-ին Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնան ճանապարհ ընկաւ Դանիա։ Թագաւոր Կայսրը և Մեծ Իշխանները ու Իշխանուհիները եկան ճանապարհ դցելու Նորին Մեծութեանը։ Թագուհուն ուղեկցում է գեներալ-ադիւտանտ իշխան Բարեատինսկի։

Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնա Օգոստափառ երեխաներով այցելեցին ի Տէր Հանգուցեալ Ալէքսանդր III-ի դամբարանը։

Ներքին գործերի մինիստրը որոշեց՝ դադարեցնել «Одесскій Листокъ» և «Одесскія Новости» լրագիրները մէկ ամսով և «Донская Рѣчь» լրագիրը երկու ամսով։

ԻՕԿՕՀԱՄԱ, 8 մարտի։ Եապօնական ընտրութիւնները կառավարչական փոքր մեծամասնութիւն տուին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 մարտի։ Ծովային մինիստրութեան կառավարիչ փոխ-ծովապետ Տիրտովի հիւանդութեան ժամանակ մինիստրութիւնը կը կառավարի ծովային գլխաւոր շտաբի հրամանատար փոխ-ծովապետ Ավէլան։

ԿՈՒՐՍԿ, 9 մարտի։ Մարտի 8-ին, գիշերվայ 1 ժամին, Զնամէնսկի վանքում պայթեց մի նիւթ, որ դրել էր մի անյայտ անձն Զնամէնսկի Աստուածամօր հրաշագործ պատկերի տակ։ Վնասված են պատը և մի քանի իրեր։

ԲԷԼԳՐԱԴ, 9 մարտի։ Ալէքսանդր թագաւորը թեթև ձևի կարմրուկով հիւանդացաւ։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Մարտի 6-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	.	94	ը. — կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ „ „	.	45	„ 87½„
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ „ „	.	37	„ 27½„
Պօլուխխրեալ		—	„ — „
Մաքսային կուպօնները . . .	.	149	„ — „
Բօրսային դիսկօնտ . . .	.	4¾	„6 %„
4% պետական ըվնտա . .	.	102	„ — „
4% Ներքին փոխառութեան . .	.	101⅝	„ — „
4½% դրաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի	.	99¾	„ — „
4½% Վկայակ. գիւղ. Հող. բանկի	.	101	„ — „
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	.	284½	„ — „
Նոյնը „ երկրորդ —	.	249	„ — „
5% դրաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի	.	219	„ — „
5% պետական երկաթուղ. ըվնտա	.	—	„ — „
Պետերբ. քաղ. կը. ընկ. օբլ. 5%	.	102¾	„ — „
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ	.	102½	„ — „
Օդեսայի — —	.	100⅞	„ — „
Թիֆլիսի — —	.	101½	„ — „
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% —	.	102	„ — „
Նոյնը — — 5% —	.	100½	„ — „
Քութայիսի կալ. բանկի. 6%	.	102	„ — „
Նոյնը — — 5%	.	100½	„ — „

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԻԱ, Պ. Օ. «Մշակ» ուղարկվեց մարտից. բարեհաճեցէք ուղարկել 9 բուբլի։

ՑԻՒՐԻԽ, Լ. Աթաբէգեանց. Ձեր նուիրած «Մշակը» որոշեցինք ուղարկել Միւնխենի ուսանողներին։

ՄԱՐԱՂԱ, Ա. Ց. Այդ տեսակ յանձնարարութիւններ մենք չենք կարող կատարել, և այդ ձեզ համար պարզ պիտի լինէր։

ԹԻՖԼԻՍ, Զրկինենց եկեղեցու երէցփոխ Ի Խաչատրեանց. Ձեր խնդիրը կը կատարենք։ Դ. նկատի ունենալով եկեղեցու համեստ եկամուտները՝ ոչինչ ծախս չենք պահանջի։

ԹԻՖԼԻՍ, Շահէն Երիցեան. Ձեր նամակը պէտք է ուղղէք այն լրագրին, որտեղ տպագրված է եղել յօդուածը։ Մենք աւելորդ ենք համարում տպագրել որ և է յօդուած մի անձի դէմ, որի անունը «Մշակի» մէջ չէ էլ եղել։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱՆՑԵԱԼԻՑ
(Պատմական տեսութիւն)
ԳԻՆԸ 20 ԿՕՊ.
Դիմել՝ ПЕТЕРБУРГЪ, Васильев. остр. 6 л. д. 17, кв. 6, Е. Топчяну. 1—5

ԱԶԴ
ԴՈՐՊԱՏԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ օգտին ընդունվում են գրքերի և զանազան հրատարակութիւնների կամաւոր նուէրներ։ Հաղորդելով այդ մասին հայ բանասէր հասարակութեան, դիմում ենք առանձնապէս նաև մեր յարգելի հեղինակներին և թարգմանիչներին նուիրել այստեղի նորակազմ գրադարանին մի-մի օրինակ իրանց թարգմանական կամ ինքնուրոյն հրատարակութիւններից։ Հասցէն՝ ЮРЬЕВЪ (Дерптъ) Ратушная ул. домъ № 25. Варосу Аршакуни.
Գրադարանս նպատակը հանակող հրատարակութիւնները թող բարեհաճեն արտատպել այս յայտարարութիւնը։ 2—10

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ
ԲԱՓՓԻԻ
«ՍԱՄՈՒԷԼ» ա. բ. և գ. գիրքը, հեղինակի վերջին պատկերով, գինը 3 ր. 50 կ.։
«ԴԱՒԻԹ-ԲԷԿ» և «ԿԱՑԾԵՐ» բ. լիակատար հատորի բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է. երկու գրքի բաժանորդագինն է 5 ր.։ Ցիշեալ երկերը լոյս պիտի տեսնեն ներկայ տարվայ ընթացքում։
Ցանկացողները թէ «ՍԱՄՈՒԷԼ»-ի և թէ Բաֆֆիի միւս երկերի համար կարող են դիմել ТИФЛИСЪ, Аршаку Меликъ-Акопянъ (Раффи.). 5—5

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ԶԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին նեարդային հ.
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—10½—11½ ժ. կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒԲԿՕ—1½—2½ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—56 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբուժութիւն), վներական և մորթի հ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խիպ, արեան, կաթի և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
85—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Լոյս տեսաւ
ԼԵՒՈՆ ԹԱՆ-ԱՂԵԱՆԻ
Գիւղատնտեսական գործիքներ եւ մեքենաներ
Գիրքը, 250 նկարով, հրատարակութիւն Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան։
ԳԻՆԸ 50 ԿՕՊԷԿ.
Դիմել՝ ТИФЛИСЪ, Общество изданія армянскихъ книгъ. (Ь) 2—40

1898
„Բազմավէպ Հանդիսարան“
ԱՄՍԱԳԻՐ
(Յիսներորդ վեցերորդ տարի)
«Բազմավէպ Հանդիսարան» գրական բանասիրական, պատմական, կրթական և գիտական, կը հրատարակվի նոյն ծաւալով, աւելի ճոխ և հետաքրքրական նիւթեր մատակարարելով իր ընթերցողաց։
Տարեկան գինն է 10 ֆրանկ, կանխիկ վճարել։
Հասցէն՝ Rédaction de la revue „BAZMAVEP“. St. Lazare, VENISE (Italie). 1—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ մարտի 11-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, վարչութեան շինութեան մէջ, կը կայանայ ԱՃՈՒՐԴ կապալով տալու 263 քառակուսի սաժէն մի կտոր գետին, փայտի պահեստի համար, 10-րդ քաղաքամասում, երկաթուղու մօտ, որ այժմ կապալով վերցրած ունի Զեմաղանովը։ 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ մարտի 16-ին, ժամը 1-ին, վարչութեան շինութեան մէջ կը կայանայ ԱՃՈՒՐԴ կապալով տալու սայլերի կշեռքը 10-րդ քաղաքամասում, Աւչալեան փողոցում։ Մանրամասն պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան մէջ ամեն օր, բացի տօներից, օրվայ ժամը 12—2-ին։ 1—2

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յուվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէյ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսօն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, մարտ ամսի 18/30-ին ՄԻՆԴՐԵԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ՇԷԼՏ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Ադնօլֆ, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբակինսկայա հրապարակ։ ՆՈՎՈՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիսեդեկ Հերշենրօդերին։ (Ь. հ. չ.) 4—20

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ այս մարտի 17-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, վարչութեան շինութեան մէջ ԱՃՈՒՐԴ կը լինի՝ կապալով տալու համար քաղաքային տան խանութները և ներքնատները Գօլովինսկի Պրօսպէկտի վրա (նախկին Շիօեվի տունը)։ Մանրամասն պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան մէջ ամեն օր, բացի տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 12—2։ 3—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 9 Марта 1898 г.
Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13